

GIÁO DỤC PHÒNG NGỪA HÀNH VI LỆCH CHUẨN Ở HỌC SINH PHỔ THÔNG

TS. HOÀNG GIA TRANG

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, cả nước ta có khoảng hơn 7 triệu học sinh (HS) cấp Trung học cơ sở (THCS) và Trung học phổ thông (THPT). Đa số HS có ý thức học tập, phấn đấu tu dưỡng bản thân để xây dựng tương lai và đóng góp cho xã hội. Bên cạnh đó, vẫn còn một bộ phận HS chưa có ý thức và có biểu hiện hành vi sai lệch với chuẩn mực đạo đức, pháp luật. Trong bối cảnh hiện nay, tình trạng HS có hành vi không phù hợp với lứa tuổi và mong đợi của gia đình, của xã hội diễn biến phức tạp; tình trạng bạo lực học đường ngày càng gia tăng cả về tính chất và mức độ. Do đó, việc giáo dục cho HS phổ thông hành vi phù hợp với chuẩn mực đạo đức hiện nay rất cần thiết nhằm giúp các em phát triển nhân cách toàn diện, đáp ứng được đòi hỏi của xã hội.

2. Một số biến đổi về chuẩn mực đạo đức trong xã hội

Chuẩn mực đạo đức là chuẩn mực được phần lớn các thành viên trong xã hội thừa nhận và thực hiện theo nhưng lại ít được ghi thành văn bản chính thức. Cả nhân nào vi phạm sẽ bị lên án, chỉ trích, chê cười nhưng không bị trừng phạt như các hành vi vi phạm pháp luật. Sự tác động của chuẩn mực đạo đức thường thông qua cơ chế tâm lý bên trong của con người. Do đó, chuẩn mực đạo đức được hiểu và vận dụng rất linh hoạt trong đời sống hàng ngày.

Chuẩn mực đạo đức hiện nay đang chịu sự tác động của những biến đổi xã hội nhanh chóng ở nước ta. Quá trình hội nhập quốc tế và toàn cầu hóa đã mang lại những yếu tố tích cực cho giới trẻ như sự năng động, tích cực, hiểu biết rộng, quan hệ giao tiếp đa dạng trong cuộc sống nhưng đồng thời cũng có tác động ảnh hưởng đến biểu hiện không tốt ở một bộ phận HS như hành vi bạo lực, tính vị kỉ, thái độ thờ ơ trước nỗi đau của người khác. Hiện tượng HS đánh nhau trong khi nhiều HS khác đứng xung quanh không có hành vi can thiệp, trái lại còn thể hiện sự đồng tình, hò hét, cổ vũ, quay phim, chụp ảnh cho sự việc đáng trách đó. Đây là điều xa lạ với giá trị, chuẩn mực đạo đức truyền thống, tinh thần tương thân tương ái của người Việt Nam.

Nước ta mở rộng quan hệ với các nước trên thế giới đã tạo điều kiện cho giới trẻ được giao lưu, học hỏi và tiếp thu tri thức, khoa học, công nghệ. Tuy nhiên, quá trình này cũng làm thay đổi một phần các chuẩn mực, giá trị truyền thống ở nước ta. Trong xã hội Việt Nam truyền thống, cá nhân chỉ tồn tại trong mối quan hệ với gia đình, cộng đồng [1]. Tìm hiểu về giá trị, chuẩn mực, văn hóa truyền thống của Việt Nam, nhà tâm lý học Pháp Marie Hoeffet (2006) đã viết "cá nhân chỉ tồn tại trong mối quan hệ với người khác. Cái tôi không được nhận biết như một thực thể độc lập với người khác mà thường được biết đến như một yếu tố đồng nhất trong các mối quan hệ liên nhân cách" [2]. Điều đó khẳng định rằng, cá nhân chỉ tồn tại trong mối quan hệ với người khác, với nhóm xã hội. Vai trò của gia đình, tập thể được đề cao. Yếu tố cá nhân,

cái tôi thường ít được coi trọng. Nói cách khác, "cái tôi" thường mờ nhạt hoặc hòa lẫn trong "cái ta" chung. Do đó, con người luôn sống, hành động và ứng xử hướng tới người khác, vì người khác với tinh thần "tương thân tương ái", "thương người như thể thương thân". Chính vì vậy, cái vị kỉ, cái tôi ít gặp ở giới trẻ trước đây [1].

Hiện nay, chuẩn mực, giá trị truyền thống đã có những biến đổi nhất định. Yếu tố cá nhân được nhìn nhận nhiều hơn. Đây cũng là điều kiện để mỗi người phát triển, nhưng đồng thời, nó cũng là yếu tố tạo nên tính vị kỉ, ít quan tâm đến người khác của một bộ phận giới trẻ, trong đó có HS phổ thông. Các em có hành vi ứng xử không phù hợp với chuẩn mực đạo đức hiện hành. Nói cách khác, cách thể hiện hành vi của một bộ phận giới trẻ, bao gồm cả HS, không giống như số đông những người khác trong xã hội. Tình trạng HS nói tục, chửi thề; thiếu tôn trọng thầy cô giáo, người lớn tuổi không phải là hiện tượng cá biệt. Ngoài ra, còn những hiện tượng khác vốn xa lạ với chuẩn mực đạo đức truyền thống như quan hệ tình dục sớm; chụp ảnh khỏa thân đưa lên mạng xã hội, internet để khẳng định mình hoặc đe dọa bạn bè. Hiện tượng kết bạn trên mạng sau đó hình thành các băng nhóm ở tuổi vị thành niên và có những hành vi lệch chuẩn như: Bỏ nhà đi bụi, trộm cắp, sống quần hôn, uống rượu bia say xỉn, đua xe... là những biểu hiện đáng lo ngại ở một bộ phận giới trẻ hiện nay.

3. Biểu hiện hành vi lệch chuẩn ở HS phổ thông

3.1. Hành vi lệch chuẩn trong học tập

Hành vi lệch chuẩn trong học tập được hiểu là những hành vi vi phạm nội quy, kỉ luật của trường, lớp như quay cốp, bỏ tiết, trốn học, đi học muộn...

Đối với HS, hoạt động học tập mang tính chủ đạo và quan trọng nhất để chuẩn bị hành trang cho các em bước vào cuộc sống tương lai. Do vậy, việc tu dưỡng, rèn luyện, phấn đấu trong học tập và hoạt động khác là rất cần thiết. Bên cạnh những HS tích cực, vẫn còn một bộ phận HS chưa có ý thức để lập thân, lập nghiệp. Chúng ta có thể thấy điều này qua việc suy giảm xếp loại hạnh kiểm ở HS phổ thông. Kết quả tổng hợp của Văn phòng Chủ tịch nước về hạnh kiểm HS ở 25 tỉnh, thành phố cho thấy nhiều con số đáng báo động khi số HS xếp loại hạnh kiểm khá và tốt và ngày càng giảm. Theo đó, ở cấp THCS, tỉ lệ HS xếp loại tốt đạt 70,7%, nhưng lên cấp THPT, tỉ lệ này giảm xuống còn 65,6%. Tỉ lệ HS xếp loại khá cấp THCS là 23,5% và cấp THPT là 24,9%. Đối với xếp loại hạnh kiểm trung bình ở cấp THCS là 5,0% và THPT là 5,58%. Xếp loại hạnh kiểm yếu ở THCS là 0,69% và THPT là 3,84%. (Số liệu nêu trong bài báo này được công bố tại Hội thảo toàn quốc về công tác giáo dục đạo đức, lối sống cho HS sinh viên do Bộ GD&ĐT tổ chức ngày 11/4/2014). Như vậy, lên cấp học cao hơn, HS cũng có biểu hiện hành vi lệch chuẩn nhiều hơn so với quy định của nhà trường và vai trò của HS.

Liên quan đến hoạt động học tập, một bộ phận HS còn lười học, lười đọc sách, tài liệu. Do vậy, những

em này để có hành vi quay cóp khi làm bài kiểm tra. Mặt khác, hành vi lệch chuẩn trong học tập còn thể hiện ở việc HS không chú ý lắng nghe bài giảng, gây mất trật tự trong lớp, không mang đầy đủ sách vở, đồ dùng học tập... Điều này không chỉ ảnh hưởng trực tiếp đến kết quả hoạt động của HS mà còn ảnh hưởng đến sự hoàn thiện nhân cách của các em.

Một nghiên cứu về thái độ của HS, sinh viên đối với các hành vi lệch chuẩn trong học tập cho chúng ta thấy, có 23% số người được hỏi cho rằng, việc đi học muộn, bỏ học, nghỉ học không xin phép là hiện tượng bình thường. Hơn 25% số HS, sinh viên được hỏi thể hiện thái độ đồng tình với quan niệm cho rằng "quay cóp trong kiểm tra, thi cử là điều tất nhiên" và còn biện minh "không quay cóp không là HS"; gần 25% số người được hỏi còn phân vân...

3.2. Hành vi lệch chuẩn trong quan hệ xã hội

Ngoài mối quan hệ với thầy cô giáo trong hoạt động học tập thì HS phổ thông còn có mối quan hệ xã hội với các nhóm bạn bè khác trong và ngoài môi trường học đường. Đặc biệt, ở lứa tuổi vị thành niên, mối quan hệ với bạn bè khác giới phát triển mạnh và có những biểu hiện cần quan tâm.

3.2.1. Hành vi lệch chuẩn trong ứng xử với thầy cô

Một khía cạnh khác là hành vi lệch chuẩn của HS trong ứng xử với thầy, cô giáo. Kết quả nghiên cứu cho chúng ta thấy, chỉ có 15,4% HS, sinh viên cho biết sẽ chào hỏi khi thầy cô nhận ra họ và 2,2% nói rằng sẽ tìm cách tránh mặt nếu có thể. Khi chứng kiến bè bạn chế nhạo, vô lễ với thầy cô, 20% HS, sinh viên im lặng bỏ qua và coi đó là chuyện của mỗi cá nhân. Qua ý kiến trả lời này, HS có nhận thức chưa đầy đủ về các hành vi lệch chuẩn và chưa thể hiện được ý thức trách nhiệm của bản thân đối với những hành vi sai lệch của người khác. Chính sự thờ ơ này là môi trường thuận lợi để các hành vi đó tồn tại và tiếp tục lan tràn trong môi trường học đường.

3.2.2. Hành vi lệch chuẩn trong quan hệ với bạn khác giới

Mặc dù không phải là phổ biến nhưng hành vi quan hệ tình dục đã xuất hiện ở lứa tuổi HS phổ thông. Đáng lưu ý, những hành vi này thường không an toàn nên để lại hậu quả đáng tiếc như mang thai khi đang ở tuổi HS, nhiễm các bệnh lây truyền qua đường tình dục, cá biệt có thể lây nhiễm HIV/AIDS.

Kết quả điều tra quốc gia về vị thành niên và thanh niên Việt Nam (SAVY2) công bố năm 2010 cho chúng ta thấy, tỉ lệ người trẻ tuổi có quan hệ tình dục trước hôn nhân tăng từ 7,6% lên 9,5% chỉ sau 5 năm. Tình trạng HS phổ thông có quan hệ tình dục trước hôn nhân không phải là cá biệt. Trong số 3213 người trong độ tuổi học đường (từ 14-17 tuổi), có 20 trường hợp cho biết đã từng có quan hệ tình dục, nam giới là 16 người và nữ là 4 người. Từ kết quả khảo sát, vấn đề tình dục trước hôn nhân không còn phải là vấn đề cấm kỵ như trước kia. Ở đây cho thấy sự biến đổi trong quan niệm về mối quan hệ nam - nữ. Nếu trước kia, chuẩn mực đạo đức quy định "nam nữ thụ thụ bất thân" thì ngày nay, chúng ta có thể bắt gặp hình ảnh HS nam - nữ trong bộ đồng phục có những biểu hiện hành vi thân mật ngay ở những nơi công cộng mà không ngại ngùng, e dè. Từ đó khiến các em nảy sinh cảm xúc tình dục và quan hệ với nhau mà không có biện pháp bảo vệ. Đáng chú ý, một số HS đã quay phim, chụp ảnh và đưa lên internet, các trang mạng xã hội như để minh chứng cho "đẳng cấp" của

minh. Mặt khác, một số em đã sử dụng điều này để phục vụ cho những mục đích cá nhân không lành mạnh. Từ đó dẫn đến hệ quả mà các em không thể lường trước được.

3.2.3. Hành vi bạo lực

Hành vi bạo lực thể hiện rằng các cá nhân có những bất ổn về tâm lý và thiếu các kĩ năng giải quyết vấn đề một cách có hiệu quả. Đối với HS lứa tuổi vị thành niên, các em dễ bị lôi cuốn theo bạn bè vào những hành vi bạo lực khi có xích mích với bạn bè dù chỉ từ những mâu thuẫn nhỏ. Do đó, các em vi phạm không chỉ chuẩn mực đạo đức mà còn cả chuẩn mực pháp luật. Phương tiện thông tin đại chúng như báo, đài, tivi đã từng phản ánh những vụ việc bạo lực ở lứa tuổi HS mang tính cơn đố và để lại hậu quả nghiêm trọng. Không chỉ có HS nam mà còn xuất hiện tình trạng các HS nữ cũng tham gia hành hung bạn cùng lớp với những biểu hiện đáng lo ngại. Đã có không ít những vụ bạo lực do các em gái gây ra rồi được quay video và tung lên mạng như một cách thể hiện bản thân và cảnh cáo nạn nhân. Điều này khiến xã hội hết sức bức xúc về cách ứng xử lệch lạc của một bộ phận HS phổ thông.

Hành vi bạo lực còn được thể hiện thông qua việc HS sử dụng các trang mạng xã hội có tính tương tác cao như facebook để thành các nhóm hoặc tham gia các nhóm chơi games trực tuyến; dùng lời lẽ kích bác, thách đố nhau trên mạng. Từ đó, dẫn đến việc tìm kiếm nhau thực sự bên ngoài cuộc sống để giải quyết theo kiểu giang hồ. Những biểu hiện hành vi đó ở HS hiện nay rất đáng lo ngại.

Theo báo cáo của Ủy ban Tư pháp của Quốc hội, năm 2007, có 2.333 HS, sinh viên phạm tội chiếm 9,48%. Còn theo báo cáo của Bộ Công an thì số vụ án do thanh niên gây ra chiếm khoảng 20% tổng số vụ vi phạm hình sự. Tội danh trộm cắp tài sản chiếm 38%; cố ý gây thương tích chiếm 11% và giết người chiếm 1,4%. Trong đó, lứa tuổi từ 14 đến dưới 16 tuổi chiếm 32% và dưới 14 tuổi là 8% [3]. Từ số liệu trên đây cho chúng ta thấy, nếu những biểu hiện hành vi sai lệch chuẩn mực đạo đức của HS không được chúng ta quan tâm, giáo dục kịp thời thì có thể khiến HS vi phạm các chuẩn mực pháp luật trong tương lai.

4. Định hướng giáo dục hành vi cho HS

Việc giáo dục HS có hành vi phù hợp với chuẩn mực đạo đức, xã hội hiện nay gặp những khó khăn nhất định. Đó là những hiện tượng tiêu cực bên ngoài xã hội và những ảnh hưởng lan tràn trên internet. Vì vậy, để giáo dục hành vi có văn hóa cho HS cần sự tham gia của nhiều lực lượng xã hội khác nhau.

4.1. Tăng cường giáo dục kĩ năng ứng xử cho HS

HS phổ thông đang trong giai đoạn phát triển và hoàn thiện nhân cách. Ngoài môi trường học đường, các em cũng tham gia tích cực vào các hoạt động xã hội khác nhau. Do vốn kinh nghiệm sống chưa nhiều nên có thể khiến HS có hành vi không phù hợp với mong đợi của xã hội (hành vi học chuẩn). Chính vì thế, cần quan tâm, chú ý giáo dục kĩ năng hành vi cho các em. Trong định hướng chương trình phổ thông sau năm 2015, chúng ta hướng tới nhiều hoạt động trải nghiệm sáng tạo. Việc giáo dục kĩ năng ứng xử cho HS cũng cần tạo điều kiện để các em tham gia vào các tình huống khác nhau để trải nghiệm và biết cách xử lí đúng đắn với những tình

(Xem tiếp trang 23)